

LITERÁRNÍ ŽIVOT

Znovuupevnění totalitní moci po sovětské okupaci, masové emigraci a nástupu Gustáva Husáka do čela Komunistické strany Československa bývá obvykle označováno pojmem normalizace, ačkoli původní význam slova byl odlišný. Poprvé byl použit v tzv. moskevském protokolu, podepsaném 26. srpna 1968, na podzim téhož roku se jím pojmenovával požadavek zklidnění veřejných poměrů narušených sovětskou vojenskou intervencí, později však tento pojem začal v běžné mluvě označovat přítomné období restaurovaného komunistického režimu. Cílem upevnění moci v této době bylo vymazat vzpomínky na demokratizaci v předchozím období a navrátit se zpět – byť v umírněnější podobě – k praxi padesátých let. Vládnoucí politici, opírající se o represivní aparát a masmédiá, reinterpretovali klíčové události předchozích let a snažili se ochromit všechny nekontrolované občanské aktivity. V krátkém čase se jim podařilo zastrašit a konformizovat většinu občanů a ty, kteří neskrývali opoziční či nesouhlasné názory, pak různými prostředky perzekvovali. Část obyvatel byla již na počátku sedmdesátých let vyloučena z veřejného života, bylo jim znemožněno vykonávat své dosavadní povolání a jejich rodiny měly omezené možnosti uplatnění na školách i v zaměstnání. Podstatné bylo, že komunistický režim sedmdesátých let již neusiloval o přímý souhlas, ale spokojoval se s tichou loajalitou občanů, kterým se snažil nabídnout určitý životní standard. Výsledkem všech těchto procesů byla atmosféra bezčasí, v němž se většina obyvatelstva stáhla do soukromí a o veřejné záležitosti přestala jevit zájem.

Nastolení tvrdého politického kurzu zasáhlo rovněž uměleckou tvorbu, která měla opět – alespoň teoreticky a proklamativně – respektovat normy socialistického realismu. Byla opět zavedena cenzura a normalizační moc ovládla i instituce, které zastřešovaly oficiální umělecký život a své pečlivě vybrané členy vedly ke spolupráci s režimem. Oficiální literární život tak byl opět určován aparátem spisovatelského svazu jako prodlouženou rukou komunistické strany. Většina spisovatelů, spoluutvářejících obraz české literatury šedesátých let, ztratila možnost svou tvorbu veřejně prezentovat. Literární scéna se změnila: zprvu vzniklo publikační vakuum, které ovšem brzy zaplnily knihy ambiciózních, ale průměrných a podprůměrných autorů ochotných vyhovět normě, jakož i spisovatelů, kteří měli talent, nicméně v oficiálním prostoru mohli vystupovat pouze za cenu větších či menších kompromisů. Záhy poté, co restaurovaná moc určila pravidla hry, ze které předem vyloučila všechny odlišné názorové proudy a jejich nositele, se ovšem začal

spontánně vytvářet také paralelní komunikační prostor. V domácí kulturní sféře, a tedy i v literatuře, se tak v důsledku politických okolností vytvořily dva proudy: oficiální a neoficiální. Oficiální proud utvářeli jednak ti, kteří vítali a udržovali daný status quo, jednak ti, kteří se s ním neztotožňovali, cítili se součástí tzv. šedé zóny a snažili se v rámci omezených možností tvořit a vyjadřovat své názory, jakož i posouvat hranice možného. Proud neoficiální, stojící v přímém střetu s režimem, si pak postupně vytvořil vlastní paralelní komunikační prostor strojopisného samizdatu a mohl se opřít i o – tentokrát velmi rozvinutý – komunikační prostor exilový, který si vytvořil fungující nakladatelství schopná v knižní podobě prezentovat to nejpodstatnější ze zapírané literární produkce vznikající doma i v zahraničí. Významnou událostí pro relativní sjednocení domácího kulturního disentu se stal soudní proces s rockovou undergroundovou skupinou The Plastic People of the Universe, který vedl k řadě protestů a posléze ke vzniku základní opoziční občanské iniciativy Charta 77.

S počátkem osmdesátých let došlo na oficiální literární scéně ke generační výměně, v polovině desetiletí se pak kulturní prostor začal mírně uvolňovat, zejména pod silným tlakem tzv. perestrojky a glasnosti. Vedení KSČ, vědomé si své slabosti, se však závažnějším změnám v Československu bránilo a v jeho stopách kráčelo i vedení svazu spisovatelů. Narůstající nespokojenost občanů však v této době vyvrcholila střetem studentů s policejními jednotkami 17. listopadu 1989 na pražské Národní třídě a následnými událostmi, které vedly k pádu režimu, a tím i k zásadní proměně kulturní a literární situace.